

Széchenyi és a pesti állandó magyar színház.

(Elnöki megnyitó beszéd a M. Irodalomtörténeti Társaság
1936. évi közgyűlésén.)

Írta: VISZOTA GYULA.

A magyar színészet eszméje, éppúgy mint a magyar akadémiaé, szorosan összefügg a nemzeti eszme és a magyar nyelv fejlesztésével, csinosításával és terjesztésével. Ha e tekintetben visszatekintünk a múltba, mély szomorúság fogja el lelkünket és érthetetlennek látjuk, miért kellett a magyarnak 1790-től 1844-ig, tehát 54 évig, 12 országgyűlésen át nyelve természetes jogaiért szívós küzdelmet folytatnia és szívós küzdelme közben oly sokszor csak parányi eredménnyel megelégednie. Visszás az is, hogy e harcban nemcsak a kormány ellen kellett küzdeni, de itt a magyar hazában a másajkúakon kívül magyarok is védelmükbe vették a hivatalos latin nyelvet a magyar ellenében. Gróf Cziráky Antal országbíró például, aki ifjúkorában az egyetemi Magyar Társaság elnöke volt, 1827-ben¹ károsnak tartotta a magyar akadémiát, mert azt fogja eredményezni, hogy a latin nyelvet egészen elhanyagoljuk és nagyon a magyarra adjuk magunkat, s ha nem tudunk latinul, az udvarral németül kell beszélünk, mivel ez nem fog sohasem magyarul megtanulni.

Mohácsnál fejlődik ki a magyar tragédia. Nem volt elég egy, két királyt is választottak őseink és ez az egymásnak meg nem értése volt a bajok alapoka. A megnemértés századokon át sok véráldozat árán folyt tovább a magyar függetlenség rovására. A múlt e hibájáról kemény ítéletet mond Széchenyi 1829-i német útjában, hogy őseink megfeledkeztek a leglényegesebből, „a nemzeti függetlenségről; fennáll Hollandia, Dánia, Svédország és sok kis német fejedelemség, csak Magyarország nem tudott vagy nem akart egyedül fennállani“.²

¹ Gr. Széchenyi István Naplója, 1827. VIII. 29.

² Napló, 1829 aug. 27.

Nem tudta ezt a megnemértést megakasztani a legideálisabb magyarnak, II. Rákóczi Ferenc fejedelemnek példája sem, aki végül is nem tudván kivívni a magyarság függetlenségét, itt-hagyta egymilliónál több holdnyi birtokát, minden vagyonát és eltávozott idegenbe, kegyelemkenyérre. Az ő csillaga letűntével békésebb napok derültek reánk ugyan, de haszon nélkül, mert a főrangú magyarok lassankint egészen a bécsi légkörhöz szoktak, erkölcseikben, viseletükben és nyelvükben egyaránt. Ezt a példát a nemesség egy része is utánozta, ők is, asszonyaik és gyermekeik is idegen szellemben nevelődtek fel. Lassankint elalélt a magyar, vele nyelve, irodalma is; és minthogy a bécsi kormány a kipusztult vidékekre sok idegent telepített le, a magyarság számaránya nagyon lecsökkent. A II. József alatt 1778-ban tartott népszámláláskor 2:36 millió (26:2%) magyarral szemben 6:64 millió (73:8%) idegenajkú lakott az országban,² s így, sajnos, nem volt alapnélküli Herder János német költő 1790-ben *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit* című művében (IV. r. 6. könyv 2 fejezet) közzétett jóslása, hogy a magyar nyelv el fog enyészni, mert szerinte a kisebbségben levő magyarság századok múlva el fog tűnni. Minden magyarnak mélyen szívébe kellene vésnie e jóslást, hogy sohase feledje el, mivel tartozik magyar hazájának! A Gondviselés másként irányította a magyarság jövőjét. II. József császár intézkedéseire mégis felocsúdott a magyarság és az 1790-i országgyűlésen megindult a harc a magyar alkotmány és nyelv védelmére és megmentésére. A magyar nyelvet fejleszteni, esinosítani és terjeszteni kell, fejtik ki latin nyelven az alsó tábla rendei és erő többféle eszközt sorolnak fel. Itt találjuk az utolsó érvek közt a magyar theatrumot is. Ennek hatása alatt keletkezik az első magyar színjátszó társaság Budán, az országgyűlés színhelyén, Kelemen László vezetése alatt. Nehéz helyzete volt, mert fel kell vennie a versenyt, mint kezdőnek, a magasabb fokon álló német színészettel; és alig tudja megállani helyét, mert a belső egyenetlenség, készületlenség elsorvasztja a lelkesedést, helyzetük mind rosszabb lesz, úgyhogy 1796-ban a pártfogó Pest megye kénytelen szétosztani őket és az adósság némi törlesztésére felszerelésüket elárvereztetni.

Tízévi szünet állott be. 1796—1807-ig szó sem esik Pesten

² Ajthay József: *Harc a hegemoniáért.* 1906.

vagy Budán a magyar színészetéről. Két körülmény irányítja reá a figyelmet: az egyik Kultsár Istvánnak, a *Hazai Tudósítások* buzgó szerkesztőjének pályakérdése és az ebben pályanyertes Kis János és Pántzél Pál, továbbá gróf Teleki László Buzgó esdeklései című műve; a másik az 1807-i budai országgyűlés. E két körülmény hozza létre az ország középpontjában a második színjátszó társaságot, amely nyolc éven át működött. Működése idejére esik 1812-ben az az esemény, hogy a pesti német színészek számára a magyar helytartótanács állandó színházpéldét építtetett fel. A második magyar színjátszó társaság az elsónél minden tekintetben magasabban állott, de mégsem tarthatta fenn magát, mert nem volt műértő vezetője, nem volt kellő műsora, nem volt elég közönsége, s így jövedelme sem volt elegendő a fenntartásra, továbbá sokat kellett küzdenie azért is, mert állandó épület hiányában folyton változtatnia kellett működése helyét. Pest megye és felhívására Borsod, Veszprém, Fejér, Tolna, Győr, Komárom, Bács, Szatmár, Temes, Szabolcs és Nógrád megyék hathatós erkölcsi támogatásban részesítették felirataikban az eszmét, de a vége mégis csak az lett, hogy tetemes adósság hátrahagyásával 1815-ben a társaság eltávozott Pestről.

Igaz, hogy az 1790-i általános felbuzdulás elég hamar lelohadt, de azért sok buzgó szívben benmaradt a honi nyelv művelésére, érvényesítésére törekvő vágy, s ezt nem tudta ellankasztani sem a napoleoni idők veszedelme, sem a politikai mesterkedés.

Az 1790-i országgyűlésen beadott Révai-féle akadémiai tervet külön akadémiai igazgatót jelöl ki, azzal a kötelességgel, hogy állandóan gondoskodjék elegendő magyar drámai műről a magyar színház számára. Ezt felveszik Luby Károly és Vay István is az 1792-i országgyűlésre beadott akadémiai terveztükbe. Ez a terv azonban csak az 1807-i országgyűlésen kerül szóba. Ugyancsak ezen az országgyűlésen olvashatjuk a sérelmek közt (86. p.), hogyha a magyar színház kellő alap híján nem volna felállítható, a magyar tudós társaság keretében kell a magyar színházról gondoskodni.

Gróf Széchenyi Ferenc gyűjteményét és könyvtárát 1807-ben a nemzetnek ajándékozva, e tény az 1807-i országgyűlés törvénybe iktatja, s ennek alapján a nádor a megyéket és törvényhatóságokat önkéntes adakozásra hívta fel. Az adakozó megyék

és törvényhatóságok egy része adakozásánál egybekötötte a Múzeumot a magyar színházzal s e két célra közösen tette meg ajánlatát. Ezek az ajánlatok az 1808-i országgyűlésen kerültek tárgyalásra. Az október 18-i ülésen az alsó tábla rendei sérelmeik keretében a felállítandó katonai akadémiára, majd a Nemzeti Múzeumra tett ajánlatokról, majd a magyar literaturáról, a nyelv pallérozásához szükséges játszó társaságról tanácskoztak. Ez utóbbira Márjássy István gömöri követ bejelentette, hogy kész 2000 ezüstforint évi kamatját haláláig fizetni. A gyűlés azonban a tanácskozást későbbre halasztotta. Erre az október 28-i ülésen került a sor, a Nemzeti Múzeumra vonatkozó izenet tárgyalása alkalmával. A rendek azt kívánták a tervezett törvényben, hogy a nádort a magyar játék nézőhely iránt pártfogásra keressék meg, a Múzeumra és theatrumra ajánlott pénzeket a törvényhatóságokra bekebelezzék s a nagyobb hatás kedvéért az eddigi ajánlatok törvénybe iktattassanak. A theatrum a leghathatósabb eszköz lévén a nép erkölcesének szelidítésére és nemesebb példára való ösztönzésre, azt kívánták, hogy a múzeumi törvényben a nemzeti kultúráról is szó legyen s ebbe beleértetődjék a theatrum is; azt is kívánták, hogy a helytartótanács a fennálló magyar theatrumokat pártfogolja, nehogy a német színházak bérlői elnyomják vagy háttérbe szorítsák.

A főrendek azt felelték, hogy a múzeumi ajánlásokat nem lehet a nemzeti theatrumra fordítani, továbbá, hogy nem lát-szik illendőnek, hogy a theatrumról törvénycikkelyt hozzanak. más nemzeteknél sincs ily törvény. A rendek véleménye erre megoszlott. Voltak, akik helyeselték a főrendek válaszát s kijelentették, hogy ez országgyűlés főtárgya a haza védelme, minden más nem sürgetős, azért halasztassék ez az ügy a következő országgyűlésre, akkor majd részletesen meg lehet tárgyalni mindazokat a kívánatos eszközöket, hogy melyek illendők és alkalmasak a nyelv előmozdítására. Figyelembe kell venni azt is — érveltek tovább ezek —, nem fognak-e megítélni bennünket, ha a nemzeti öltözetet magyar alakosokra adjuk; azután mit használ az az ország többi részeinek, ha Pesten játszószínt felállítanak; sokkal tanácsosabb volna a magyar nyelv előmozdítására, ha mindenütt magyar nemzeti iskolát (elemi) állítanának fel. Az adakozások nagy része a Nemzeti Múzeumra szól. Önmagunkat ítélnők el, ha az ország sérelmeit és törvényes

kívánságait elhalasztanók és a játékszínról hoznánk törvényt, annál inkább, mert kérdéses, hogy többet használnak-e vagy inkább ártnak-e az erkölcsöknek. A theatrum ázsiai szülemény, csak az elpuhult nemzetek pártolták és azok a nemzetek, amelyek a legnagyobb tökéletességre vitték, elenyésztek.

Mások viszont azt vitatták, hogy minden művelt nemzet tudja, hogy a theatrum nemcsak a nyelvet, de az erkölcsöket is csinosítja. A tapasztalás bizonyítja, hogy ez a legsikeresebb eszköz a nemzeti nyelv előmozdítására. A törvényhatóságok a Nemzeti Múzeumra való ajánlást egybekapcsolták a nemzeti theatrummal és előbbre is való annál. A nemzet dicsőségére válik, ha a háborús veszedelmek közt a nemzeti erkölcs és nyelv csinosításáról gondoskodik. Ha más nemzetnek vannak theatrumai, miért ne legyen nekünk; miért menjenek hazánkfiain idegennyelvű theatrumba. A múlt országgyűlésen az ország rendei a theatrum mellett voltak, tehát nem kezdenek most semmi újságot.

Anikor kijelentették, hogy a főrendek beleegyeznek, hogy amit ezután adnak, mind a theatrumra fordítottassék, a rendek azt kívánták, hogy amit eddig erre felajánlottak, az is ide tartozzék. Erre nézve azután az október 29-i ülés azt határozta, hogy az ajánlók határozzák meg, hogy az ajánlásból mennyit rendelnek a Múzeumra és mennyit a theatrumra. Így keletkezett az 1808 : 8. törvénycikk „a Nemzeti Múzeumról és a magyar nyelv művelését előmozdító más intézkedésekről“, anélkül azonban, hogy a nemzeti játékszínt megemlítené; ez beleértődött a „más intézkedések“ kifejezésbe.

Az 1811–2. évi országgyűlésen szintén a sérelmek közt a magyar nyelv előmozdításának eszközeinél van szó a magyar színházról. A rendek azt kérik, hogy mivel az új pesti színház 1812-ben a magyar Pest város különböző alapjainak terhére épült fel, azért mindaddig, amíg a drámai művészet magyar nyelven eléri a remélt tökéletesedést, addig magyar és német drámai műveket felváltva adjanak elő a pesti nemzeti színházban, különben az új pesti színház nem érdemelné meg a nemzeti nevet; ha pedig ez nem lehetséges, engedjék meg, hogy az 1791 : 16. törvénycikk értelmében a német színház köteles legyen helyt adni a magyarnak.

Bizonyos, hogy Pest megye közbenjárására foglaltak ilyen állást a rendek, mint ahogy Pest megye mindent elkövetett,

hogy a pesti új német színház a magyar színészeknek is rendelkezésre álljon. Játszottak is benne, de a nagy költséget nem bírták el, mert a jövedelem nem volt elegendő; az adósság folyton gyarapodott, úgyhogy 1815-ben a második magyar színjátszó társulatnak is el kellett távoznia Pestről.

1815 után 1832-ig nem játszottak állandóan sem Pesten, sem Budán a magyar színészek. Több vidéki társaság jött ez idő alatt vendégszereplésre, s ezek közt a székesfehérvári társulat 1819–20-i szereplése a legnevezetesebb, mert ehhez fűződik Kisfaludy Károly drámairói munkássága és sikere. Érdekes adatot jegyez fel Széchenyi az erdélyi daljátékos társaságnak 1827 december 18-án Bellini A tolvaj szarka című operája előadásáról. Örömmel jegyzi fel, hogy olyan lelkes volt az előadás, mint ahogy Párizsban vagy Londonban hallotta.

Ezen időszak alatt egyébként két országgyűlés volt (1825/7 és 1830-ban). Mind a kettőben nyomát látjuk annak, hogy a magyar nyelvre vonatkozó sérelmek közt foglalkoztak a magyar színészet ügyével is. Az 1825 november 2. és 3-i kerületi ülés, amelyen Széchenyi a magyar tudós társaság sokáig vajdó eszméjét egy csapással megvalósította, szó volt a magyar színészetéről is. Marczibányi János bácsi követ november 2-án megemlítette, hogy a színészet a magyar nyelv fejlesztésének hatékony eszközlője, s ha nincs Pesten megfelelő épülete, miért ne lehetne a pesti német színház a magyarnak átadni, hiszen magyar pénzen épült. S az ugyane napi vita alapján a Platthy Mihály által fogalmazott határozat egyik pontja arról szól, hogy a magyar színház különös támogatásban részesüljön. Amikor az 1826 február 14-én a sérelmek országos tárgyalásakor e pontra került a sor, az elnök kijelentette, hogy a magyar játszószínről még eddig törvényben sehol sincs semmiféle nyom s hogy tekintettel kell lenni Pest város jogaira. Pest város követe felszólalásában kijelentette, hogy a város nem akarja a magyar nyelv közönségessé tételét gátolni; megengedte, hogy a magyar színésztársaság a jelenlegi bérlővel való megegyezés esetén szintén játszhasson a német színházban, de a már megkötött szerződést ennek lejártáig nem lehet megszegni, a kikötött évek elteltével azonban hasonló feltételek alatt kész a város a színházat a magyar társaságnak átadni. Borsod és Szatmár megyék követei azt vitatták, hogy ha igaz az, hogy a játszószínek befolyása van a nemzetiségre és a magyar nyelvre, akkor joga

van a nemzetnek a magyar színészet elsőségét követelni, sőt örökre be is zárhatja a német színházat; ők azonban inkább a német játszósztin megtagadását kimondó törvény alkotását javasolják és nem a magyar színészetet megparancsolót, mert bizonyos, hogy nem sok izlés van most a játszósztinekhez, de ha a német együtt áll fenn a magyarral, akkor a magyar sohasem fog előmenetelt találni, s így ha nem lehet megparancsolni, hogy valaki a magyarba menjen, el kell tiltani a németet, hogy abba se mehessen. Pozsony követe nem akart törvényt erre nézve és utalt az 1817-i országgyűlésre, mikor is a király elé terjesztették az ügyet és a törvényt mellőzték. Komárom követe az 1807-i országgyűlésre hivatkozva, szintén a törvény mellőzését kívánta, végül is tényleg mellőzték s megmaradtak az eredeti izenet mellett. A másnapi (febr. 15.) ülésen (a tudós társaságról) Pest megye követe a magyar nyelv pallérozására nézve kérte a magyar játszósztin előmozdítását és a múzeummal és a társasággal való kapcsolatát. Gömör meg éppen a magyar játszósztin felállítását kívánta. Szatmár követe azonban ellene volt, hogy a tudós társasággal egybekössék, mert a játszósztin fenntartása a nézők kedvétől és izlésétől függ, előbb kell tehát az izlést felállítani (a tudós társaságot); ha más alapot fordítunk e célra, valószínűleg azt érzük el, hogy az egyik elnyeli a másikat. A színház hasznos a nyelv tökéletesítésére, de elterjesztésére nem, sőt amíg a német fennáll, mellette minden igyekezet sikertelen lesz. Győr követe Pest követéhez csatlakozott; a színészetre szükséges alapra nézve hangsúlyozta, hogy több megye adakozását elküldötte Pest megyének, ezt a további adakozási kedv fokozására ki kellene nyomatni és a megyéknek megküldeni. Borsod, Torna és Sopron követei is a kapcsolat mellett emeltek szót, utalva Révai 1790-i, Luby és Vay 1807-i véleményére, akik szintén a kapcsolat mellett voltak, de csak akkor, ha elég nagy lesz a tudós társaság pénzalapja.

S tényleg a t. társaságra kiküldött orsz. bizottság az alapintézetben (7. p.) a t. társaság foglalatosságai közél felveszi a magyar színház feletti gondoskodást, hogy elég (eredeti és fordított) dráma legyen rendelkezésre s ezt megtartotta a nádor által 1828-ban egybehívott küldöttség is a kidolgozott alapintézetben.

Az 1830-i országgyűlés a magyar színházzal az 1830 december 7-i alsótáblai ülésen foglalkozott. Szabolcs megye

követe bejelentette, hogy megvéje a magyar nyelv előmozdítása végett kívánja a T. Társaság alapjának növelését és hajlandó e célra 1 millió ezüstforintot vagy még többet is megszavazni olyképen, hogy ez összegnek $\frac{2}{10}$ része a társaságnak a magyar nyelv intenzív, $\frac{1}{10}$ része az extenzív művelésére, a harmadik, tehát $\frac{1}{10}$ része a Pesten építendő nemzeti színházra és a színészek képzésére fordíttassék. Ehhez a javaslatához Szatmár, Zemplén és Pest is hozzájárult.

*

Ilyen volt a világi magyar színészet fejlődése a kezdettől, 1790-től 1832-ig, amikor Széchenyi figyelme ráirányult. Két kísérlet volt az állandósításra. Az egyik — mint említettük — a felbuzdulás korában kezdődött, 1790-ben és 1796-ig tartott. Csoda volt, hogy eddig tartott, mert maga a színtársulat kezdetleges állapotában, szervezetlenségében, pártoskodásában és szegénységében nem tudott helytállani. Tízévi szünet kellett hozzá, hogy újabb kísérlet bekövetkezhessék. A második állandó színtársulat (1807—1815) minden tekintetben az első felett állott ugyan, mert volt soraiban több tehetséges színész, de összetételében még mindig gyenge volt, nem fejlődhetett ki harmónikus együttműködés. Így érthető meg, hogy a felbuzdulás, amellyel a közönség fogadta őket, lassankint csökkent, vele együtt a jövedelem is, az adósság viszont gyarapodott, helyzetük mind nyomasztóbb lett, nyomorogniok kellett, végül ők is eltávoztak Pestről. Bizonyos, hogyha van állandó magyar színház, tovább működhetek volna egy-két évvel, de ez a körülmény még nem biztosította volna állandó megmaradásukat Pesten. Igaz, hogy a hozzáértő vezetés is előnyösebbé tette volna helyzetüket. A leglényegesebb baj mégis az volt, hogy Pest és Buda akkori magyarságának csekély száma egyáltalán nem biztosíthatta fennmaradásukat.

Nincs ugyan oly feljegyzés, amely a pesti és budai lakosság nyelvi tagozódását számokban pontosan kifejezné, de azért a feljegyzésekből következtethetünk a magyarság akkori számára. Budán 1821-ben körülbelül 27 ezer lakos van, de ezek közt csak az 1500 nemes és 500 pap beszél magyarul. 1830-ban az egyházi összeírás szerint kb. 30 ezer lakosa van, de a magyarság aránya még olyan, mint 1821-ben.

Pest a XIX. század elején gyorsan fejlődik. Míg 1780-ban 13½ ezer, 1809-ben 35 ezer, 1819-ben 47 ezer, 1829-ben 62 ezer,

1835-ben kb. 67 ezer a lakosok száma. Fényes Elek szerint a megholtak neveiből következtetve, a magyarok a lakosok egyötöd részét teszik. Dollinger Wegweiser von Pest című műve szerint 1827-ben a német nyelv a honos Pesten s minden idegen csodálkozni fog, szerinte, hogy Magyarország első kereskedelmi városában a kávéházakban és korezmákban, a színházban és minden nyilvános mulatóhelyen, valamint a polgárság legnagyobb része közt a német nyelv az általános, úgyhogy az ember azt hiszi, nem magyar földön, hanem németországi városban van. A magyar nyelv a művelt emberek értekező nyelve.

Ha dr. Kádár Jolán, a pesti német színház történetének írója azt találja, hogy Pestnek (Schams szerint 1810-ben 33 ezer) lakossága nem volt képes naponta 3500 nézőt adni a pesti állandó színháznak, a budaiak meg a maguk kis várszínházát sem töltötték meg, akkor ez ötszörösen áll a magyar próbálkozásokra. Ha a német színháznak gondot okozott a nézők el-elmaradozása, mennyivel inkább áll ez a minden tekintetben hátrányban levő magyar színészetre. Pesten 1830 körül legfeljebb 10 ezer magyar lakhatott, nemes, pap, honoratior, polgár, tanuló, kézműves és munkás együttesen, ez a szám fölötte kevés arra, hogy egy magyar állandó színházat huzamos ideig fentart-hasson.

*

Széchenyi előtt a helyzet tehát az volt, hogy Pest megye 1790 óta sokat tevékenykedett a pesti állandó magyar színház létesítésén, ebben több megye anyagi és erkölcsi támogatásban is részesítette, de Pest megye 1830-ig *nem tudott célt érni*. Ekkor kellemetlen helyzetbe jutott, mert az adakozó megyék adományaitak visszakövetelték.

Széchenyi a magyar színház ügyével 1830 elején foglalkozik először. Felsőbüki Nagy Pállal (I. 30-án) közli, hogy most „hídrul s a magyar theatrumrul van szó“, Wesselényinek meg (II. 8) azt írja, hogy „minden oldalrul szólítnak és írnak, magyar theatrumot hozzak életbe“. A főúri társaságban is szó volt e kérdésről. Naplójában (1830 II. 22) feljegyzi, hogy özv. gróf Teleki Lászlónénál sok képtelenséget beszéltek egy magyar színház ügyében. Ez is sarkalhatta, mert még ez év decemberében nyilatkozik⁴ elfoglaltságáról, hogy írni akar a Kaszinóról,

⁴ Levelé Wesselényihez 1830 dec. 22-én.

a gyepről, de lehet, hogy előbb dunai útjáról és még előbb a magyar színjátékról. És tényleg így is történt. Pest megye az 1830-i országgyűlés után a magyar nyelv terjesztése tárgyában külön bizottságot küldött ki javaslattételre. Széchenynek több barátja tagja volt e küldöttségnek, s mikor a magyar nyelv terjesztésére szolgáló eszközöket megállapították (köztük a magyar színházat is), barátai tudván, hogy Széchenyi foglalkozik e kérdéssel, őt is belevonták a bizottság munkálatába. 1831 december 18-án azt írja naplójában, hogy ülésen van a vármegyén a magyar nyelv ügyében, amelyből a színház fog keletkezni. Wesselényinek meg már azt írja (1832 I. 5-én), hogy sok a foglalatossága, Pest megye bizottsága felkérte, tenne javaslatot egy magyar theatrum felállítására. Kétségtelen tehát, hogy Széchenyi a megyének azon bizottsági ülésén már résztvett, amelynek javaslatáról a megye 1832 január 14-i közgyűlésén határoz. A bizottsági ülésen először is azt vitatták meg, hogy nem lehetne-e a magyar és német színészetet a pesti színházban egyesíteni, majd azon vitatkoztak, országos költségen vagy a törvényhatóságokhoz intézett új adakozási felhívásból egybegyűlt összegből építsenek-e magyar színházat. Be kellett látniok azonban, hogy egyik út sem kecsegtet reménnyel, azért részvénytársaság alakítását javasolták, amit a megye el is fogadott és a bizottságot a terv kidolgozásával meg is bízta. A bizottság Széchenyit kérte fel a javaslat elkészítésére. Széchenyi 1832 február 23-án hozzáfog munkájához, március 29-én be is fejezi, április 9-én nyomtatás alá adja, április 18-án meg is jelenik. Így keletkezett *Magyar Játékszínről* c. műve, amelyet Pest vármegye rendeihez intéz, s már mottójával elárulja célzatát: Biztos alap nélkül tartóslag semmi nem állhat! Széchenyi művének jelentősége sokkal nagyobb, mint gondolnók. Nemesak a magyar színházról szól, de határozottan támadja Magyarország akkori pénzügyi állapotát. Szoros kapcsolatban van a *Hittel* és a *Világgal*. Továbbfolytatja a *Hitel*ben kezdetű támadást, gyakorlati példával bizonyítva állításait és magyarázza a *Világra* hivatkozva, mi is az egyesületi szellem.

(Folytatjuk)